

LINGUISTICS AND COMPARATIVE LITERATURE

DİLBİLİM VE KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT

-KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT-

EDİTÖR

Ahmet Kirkan-Yunus Cengiz

AHLAK
BİLGİ
ÜRETİM

DİLBİLİM VE
KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT
-Karşılaştırmalı Edebiyat-

Baş Editörler

Ahmet Kırgan-Yunus Cengiz

Cilt Editörleri

Ziyattin Yıldırımçakar

Mehmet Şerif Azarkan

Mehmet Şirin Filiz

Mehmet Yalçınkaya

Serpil Koç

MARDİN-2025

Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları

Mardin Artuklu Üniversitesi, Artuklu Yerleşkesi, Diyarbakır Yolu, Artuklu / Mardin

Tel : +90 482 2134002 • Fax : +90 482 2134004

web: www.artuklu.edu.tr

ISNI: <https://isni.org/isni/00000000403995891> ROR ID: <https://ror.org/0396cd675>

Yayın No | Publication Number: XX

Dizi | Series: Dilbilim ve Karşılaştırmalı Edebiyat | Linguistics and Comparative Literature: 2

Kitap Adı | Book Title: Dilbilim ve Karşılaştırmalı Edebiyat - Karşılaştırmalı Edebiyat-

İngilizce Adı | Title in English: Linguistics and Comparative Literature - Comparative Literature-

e-ISBN: 978-625-92674-4-9

Editör: Ahmet KIRKAN, Yunus CENGİZ, Ziyattin YILDIRIMÇAKAR, Mehmet Şerif

AZARKAN, Mehmet Şirin FİLİZ, Mehmet YALÇINKAYA, Serpil KOÇ

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3885-5218>, <https://orcid.org/0000-0001-9318-079X>

<https://orcid.org/0000-0003-4809-511X>, <https://orcid.org/0000-0002-6070-3432>,

<https://orcid.org/0000-0003-0622-5510>, <https://orcid.org/0000-0002-4473-0078>,

<https://orcid.org/0000-0002-2353-2785>

Yayın Tarihi | Publication Date: 18 Temmuz | July 2025

Yayın Yeri | Place of Publication: Mardin, Türkiye

Yayın Dili | Language: Türkçe | Turkish

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 950

Açık Erişim | Open Access | CC BY-NC 4.0

Telif | Copyright: © Mardin Artuklu Üniversitesi

Arşiv | Archiving:

Atıf Bilgisi | Cite as: Kırkan, Ahmet. *Dilbilim ve Karşılaştırmalı Edebiyat*. Mardin: MAU Press, 2025.

Mizanpaj: Mahsum DİNLER

Kapak Tasarımı: Mahsum DİNLER

Yayımlanan yazıların hukuki sorumluluğu yazarlarına aittir. / The legal responsibility of the published texts belongs to the authors.

Murat Aslan.....	580
Oğuz Atay'ın “Babama Mektup” ile Franz Kafka'nın “Babaya Mektup” Eserlerinin Baba- Oğul İlişkisi Bağlamında Yabancılaşması ve Psikanaliz Yönünden Karşılaştırılması	594
Merve Hilal Ünüvar	594
Geçmişten Günümüze Metafiction (Üstkurmaca) Metodunun Modern Edebiyatta Kullanımı	612
İlyas Akman	612
Mevlâna'nın Mesnevîsindeki “Musa ve Çoban” Hikâyesinin Türkçe Çevirilerinin Analizi.	631
Ali Temizel.....	631
Sovyet Döneminde Dramaturji.....	654
Asmar Hüseynova	654
Türk ve Norveç Edebiyatlarında Su Kirliliği Üzerinden Hâkim Güçlere Eleştiriler: Karşılaştırmalı Bir Analiz	662
Arda Korkmaz	662
Bergson'un Bellek Kavramıyla Bir Film Okuması: Ayna Filminin İncelenmesi.....	682
Emrullah Demir.....	682
Kaynakça.....	694
Edebî Öz Dışa Vurum ve Furûğ Ferruhzâd.....	696
Fereshteh Molavi.....	696
Malik Uğur Dadak.....	696
Ahmed Şevkî ve Hafız İbrahim'in Tolstoya Yazdıkları Mersiyelerde Üslup ve Tema: Karşılaştırmalı Bir Analiz	705
Emrullah Tanır	705
İshak Çelebi'nin “Kasîdetün Fasîha” Adlı Manzumesi	737
Faruk Kazan	737
Mehmet Seyda'nın <i>Yanartaş</i> Romanı Ekseninde Zonguldak'tan İkinci Dünya Savaşı Manzaraları.....	754
Çağlar Tan	754
Tuncer Cücenoglu'nun “Sabahattin Ali” İsimli Biyografik Oyununun Karşılaştırmalı Edebiyat Çerçevesinde İncelenmesi	764
Esra Çınar*	764
Hagop Baronyan'ın Haşmetlü Dilenciler Başlıklı Piyesi ve Reşat Nuri Güntekin'in Miskinler Tekkesi Adlı Romanlarında Toplumsal Çürüme Göstergesi Olarak Dilencilik	781
Göçmenliğin Annelik Halleri: Erdal Ozan Metin'in <i>Sen Vatan Ben Gurbet</i> ve Winsome Pinnock'ın <i>Leave Taking</i> Adlı Oyunlarının Karşılaştırmalı İncelemesi	792

Mevlâna'nın Mesnevîsindeki “Musa ve Çoban” Hikâyesinin Türkçe Çevirilerinin Analizi

Ali Temizel*

Giriş

Çevrilebilirlik problemi birçok alanda görülmektedir. Bunların başında da düşüncelerin çevrilebilirlik problemi gelmektedir. Çeviri için spesifik bir durum teşkil eden kaynak dil ve hedef dil arasındaki özellikli hususlar, teorik koşulların temelleri ve bu ilişkilerin imkân ve sınırlılıkları tam olarak ortaya konulmadan eşdeğer bir çeviri yapmak mümkün değildir. Yüzyıllardır süregelen çeviri tartışmalarında en çok çevirinin teorik ve uygulamalı imkansızlığı üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda Prusyalı bir bilim insanı, yazar ve devlet adamı W. Von Humboldt şöyle demektedir: Bütün çeviriler bana tümüyle imkânsız bir vazifenin çözülme denemesi gibi gelmektedir. Çünkü her çeviri iki sert ve sivri kayadan birinde başarısız olmak zorundadır. Ya zevkin bedeli ve kendi ulusunun dili uğruna orijinale aşırı derecede bağlı kalmak ya da orijinal uğruna kendi ulusunun özelliğine bağlı kalmak. Bu ilişki arasındaki çözüm sadece zor değil, nerdeyse imkansızdır. Marina Wandruszka da şöyle demektedir: Edebiyatın çevirisi imkansızdır. Onun tınısı, ritmi, melodisi çevrilemez. Zira edebiyat dilin başka bir yüceltme ve sanat yapma aracıdır.¹

Edebi çevireler metin türü bakımından en zor ve tartışılan metinlerdir. Çünkü bu metinler diğer metinlere oranla hem biçim bakımından karmaşıktır hem de biçimsel, imgesel denemelere ve kurallarla sınırlandırılmayan özgün anlatımlara sahiptir.² Buna bağlı olarak Mevlâna'nın Mesnevîsi her ne kadar Farsça yazılmış olsa da Türkler onu farklı bir kültürün dili gibi algılamadan ve kendi dinî, tasavvufî, ahlakî, edebî, tarihi ve sosyal kültürünün bir parçası olarak okumuş, Türkçeye tercüme ve şerh etmiştir.

Edebi, dini ve tasavvufî metinlerin çevirilerinin yapılabilmesi için her şeyden önce söz konusu metnin dille ilgili ve dil dışındaki etmenlerinin bilinmesi gerekmektedir. Çeviriye başlamadan önce çevirmen, bir dil bilimci, edebiyatçı veya konunun uzmanı gibi kaynak metnin dil ve konu özelliklerinin doğru anlamını yorumlayıp açıklamaya

* Prof. Dr., Seljuk University Faculty of Literature, Department of Persian Language and Literature Konya, Türkiye, temizel46@yahoo.com, Whatsapp: 0090.5053777106, Orcid: <https://orcid.org/0000-0001-8110-1230>

¹ Werner Koller, *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*, Tübingen & Basel: A. France Verlag, 8. Auflage, 2011, s. 161. (Bu paragrafın çevirisinde katkılarından dolayı Prof. Dr. Ahmet Cuma'ya çok teşekkür ederim.)

² Faruk Yücel, *Tarihsel ve Kuramsal Açısından Çeviri Edinim*, Ankara: Dost Kitabevi, 2007, s. 181.

çalışmalıdır. Bundan dolayı çevirmenin anlam, metin, yorum yapma yöntemlerine başvurması kaçınılmazdır. Çünkü çeviriyi yapan, bir metni sıradan bir okur gibi yalnızca metnin anlamını dikkate alarak değil, metnin hedef dile nasıl aktarılacağını düşünerek değerlendirir.

Bu çalışmada Adnan Karaismailoğlu'nun, Ahmet Avni Konuk'un, Tahirü'l-Mevlevî'nin ve Abdülbaki Gölpınarlı'nın Mesnevî'deki “Musa ve Çoban” hikayesine dair yaptıkları tercüme faaliyetleri kendilerinin aşağıdaki eserleri esas alınarak aşağıda kısa açıklamaları yapılan “eşdeğerlik, yabancılaştırma, öykünme, kültürel ödünçleme, açıklama, ekleme ve çıkarma yoluyla çeviri teknikleri” gibi genel çeviri teknikleri çerçevesinde karşılaştırmalı olarak incelenmeye çalışılmıştır.

Musa ve Çoban hikâyesi AK'nun farklı yıllarda farklı kurumlar tarafından basılmış olan *Mesnevî* isimli mensur çevirinin ikinci defterinde 1710-1739. beyitler arasında yer almaktadır ve toplam 30 beyitten meydana gelmektedir. Bu çalışmada Adnan Karaismailoğlu tarafından hazırlanan *Mevlâna Celâleddîn Rûmî, Mesnevî*, cilt 1(1-2), yararlanılmıştır.³

AAK'un “Musa ve Çoban” hikâyesinin çevirisi, *Mevlâna Celâleddîn Rûmî, Mesnevî-i Şerif Şerhi-3* isimli eserinde 474-480. sayfalarda 30 beyit olarak yer almaktadır ve bu çalışmada bu eserden yararlanılmıştır.⁴

TM'nin Mesnevî'nin tamamını içeren mensur *Mesnevî Şerhi* isimli eserin cilt II-Kitap II'de yer alan “Musa ve Çoban” hikâyesi 5669-5699. beyitler arasında bulunmaktadır ve 30 beyittir ve çalışmada bu eserden yararlanılmıştır.⁵

AG'nın mensur *Mesnevî Şerhi ve Tercümesi* isimli eserin ikinci cildinde 1721-1750 beyitler arasında yer alan “Musa ve Çoban” hikâyesi 30 beyitten oluşmaktadır ve çalışmada bu eserden yararlanılmıştır.⁶

Çeviri Teknikleri

Bu çalışmada çeviri analizleri yapılırken aşağıdaki tercüme teknik ve stratejileri üzerinden inceleme ve değerlendirme yapılacaktır:

³ *Mevlâna Celâleddîn Rûmî, Mesnevî, cilt 1(1-2)*, Hazırlayan: Adnan Karaismailoğlu, Konya: T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, 2014, s. 335-337.

⁴ *Mevlâna Celâleddîn Rûmî, Mesnevî-i Şerif Şerhi -3*, Tercüme ve Şerh: Ahmet Avni Konuk, Hazırlayanlar: Osman Türer- Mustafa Tahralı- Sâfi Arpaguş, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2011, s. 474-480.

⁵ Tahir'ül-Mevlevî, *Mevlânâ- Mesnevî Şerhi, cilt II- Kitap II*, İstanbul: Şâmil Yayınevi, ty, s.524-525.

⁶ Abdülbaki Gölpınarlı, *Mesnevî Tercümesi ve Şerhi, I-II*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1990, s.524-525.

Eşdeğerlik, hedef metnin kendi dilinin okurunda uyandırdığı etki, heyecan ve anlayışın erek dilin metninin okurunda da uyandırabilmesidir şeklinde tarif edilmektedir.⁷ Çeviride eş değerlik kavramı, dil birimlerinin atanmasıyla, belirlenmesiyle, konumlandırılmasıyla ilgilenen iki disiplinde (veya bu disiplinlerin alt disiplininde) farklı tür ve biçimlerde dış birimleri (kelimelerden cümlelere ve cümleleri kapsayan yapılara kadar) veya ifadeler ve metinler birbirilerine (betimleyici olarak) atanır veya kural koyucu olarak bunların birbirlerine nasıl atanacağı belirlenir. Ancak her iki bilim için de eş değerlik kavramı yalnızca kısmen belirsiz veya geçici olarak, sezgisel tanımlanmıştır. M. Hellinger karşılaştırmalı dil bilimin, karşılaştırmalı di bilim tarafından uygulanan dil karşılaştırmasındaki eşdeğerlik sorununda hala büyük ölçüde çözümsüz kaldığını ileri sürmektedir. Çeviri çalışmaları için ise W. Wilss, kaynak dil ve hedef dil metnlerinin eşdeğerliliğinin ölçülebilirliği için yeterince ayrıntılı bir faktör envanteri geliştirmede ve eşdeğerlilik kavramını teorik olarak açıklanmış, ampirik olarak güvence altına alınmış bir eşdeğerlik kavramıyla değiştirmede henüz başarılı olunmadığını belirtmektedir.⁸

Yabancılaştırma yoluyla çeviri kaynak dilin kültürel özelliklerinin hedef metinde en üst düzeyde hissettirilmesidir. Bu da hedef dilde kültürel yabancılaştırmanın en üst düzeyde olması demektir. Yabancılaştırma işleminin yoğun olduğu bir hedef metinde çoğunlukla kaynak dile ait dilbilgisi kuralları ve kültürel özellikler kendini gösterir.⁹ Kaynak metinden hedef dile yapılan çeviride kaynak dildeki kelimenin aynen, yani yabancılaştırılarak kullanılması çoğunlukla çeviri kaybına sebep olmaktadır.

Öykünme yoluyla çeviride hedef metnin tamamen yabancılaştırmaya gitmediği durumlarda görülmektedir ve kısa süreli bir yabancılık metne dahil edilmektedir. Arapça, Farsça, İngilizce ve Fransızca gibi diller, Türkçenin öykündüğü dillerin başında gelmektedir ve bunlar daha çok taklit ifadelerdir ve bunların çoğu Türkçede sözcük türetme metoduyla kullanılmakta ve buna “öykünme” denmektedir.¹⁰ Bu kelimeler zamanla yabancı dil özelliklerini kaybederek Türkçenin söz varlığına dahil olmuşlardır. Farsçadan Türkçeye öykünmelere daha çok dini, tasavvufi, edebi söylemlerde ve çevirilerde rastlanmaktadır.

⁷ Akşit Göktürk, *Çeviri: Dillerin Dili-Bütün Yapıtları İnceleme*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 9. Baskı, 2011, s. 60.

⁸ Werner Koller, *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*, Heidelberg: Quelle & Meyer Verlag, 2. Auflage, 1982, s. 176. (Bu paragrafın çevirisinde katkılarından dolayı Prof. Dr. Ahmet Cuma'ya çok teşekkür ederim.)

⁹ Mehmet Hakkı Suçin, *Öteki Dilde Var Olmak- Arapça Çeviride Eşdeğerlilik*, İstanbul: Say yayınları, 2. Baskı, 2013, s. 203-204.

¹⁰ Suçin, *age*, s. 206-207.

Kültürel ödünçleme yöntemiyle yapılan çeviride kaynak dildeki ifadenin aynısının herhangi bir işleme tutulmadan hedef dile aktarıldığı görülmektedir.¹¹ Özellikle Farsçadan veya Arapçadan Türkçeye çevirilerde kültürel ödünçleme ya kelimenin Arap harfli yazılmış şekliyle ya da transliterasyon tekniğiyle Latin harfli okunuşu şekliyle yapılmaktadır.

Açıklama yoluyla çeviri, kaynak metin ile hedef metin arasındaki kültürel, sosyal, dilbilgisi ve kelime düzeyindeki farklılığı daha aza indirmek ve kaynak dildeki bir ögenin anlamını ve işlevini değiştirilmeden hedef dile aktarılması şeklinde tarif edilmektedir.¹² Açıklama yoluyla yapılan çeviride çevirmenin eklediği bilgiler çoğunlukla kültürel odaklı kelimelerin aktarılmasında eklediği ek bilgiler olarak görülmektedir. Bu tür açıklama yoluyla ek bilgiler verilmesi, hedef metnin okuyucusunun konuyu daha iyi ve daha rahat anlamasına yardım etmeye yönelik bir çabadır.

Ekleme yoluyla çeviri, kaynak metinde bulunmayan bazı kelime veya ifadeleri hedef dile ekleme faaliyetidir.¹³ Özellikle Farsça-Türkçe veya Arapça-Türkçe çevirilerde sıkça kullanılan yöntemlerden biridir.

Çıkarma yoluyla çeviri tekniği, bir sözcük ya da ifadenin erek dile çevirisinin yapılmamasının bir zararı olmadığı, ifade veya ögenin taşıdığı anlamın metin gelişimi açısından önemsiz olduğu durumlarda tercih edilen yöntemlerden biridir.¹⁴

Musa ve Çoban hikayesinin Farsça aslı:

انکار کردن موسی علیه السلام بر مناجات شبان

- (1710) دید موسی یک شبانی را به راه * کو همی گفت ای گزیننده اله
(1711) تو کجایی تا شوم من چاکرت * چارقت دوزم کنم شانه سرت
(1712) جامه‌ات شویم شُش‌شهایت کُشم * شیر پیشت آورم ای محتشم
(1713) دستکت بوسم بمالم پایکت * وقت خواب آید برویم جایکت
(1714) ای فدای تو همه بزهای من * ای به یادت هیبهی و هیهای من
(1715) این نَمَط بیهوده می‌گفت آن شبان * گفت موسی با کی است این ای فلان
(1716) گفت با آنکس که ما را آفرید * این زمین و چرخ ازو آمد پدید
(1717) گفت موسی های بس مُدبّر شدی * خود مسلمان ناشده کافر شدی
(1718) این چه ژاژ است این چه کفرست و فُشار * پنبه‌ای اندر دهان خود فشار

¹¹ Suçin, age, s. 213.

¹² Suçin, age, s. 222-223.

¹³ Suçin, age, s. 228.

¹⁴ Suçin, age, s. 230.

- (1719) گنڊ کفر تو جهان را گنده کرد * کفر تو ديباي دين را ژنده کرد
- 1720 چارق و پاتابه لایق مر تراست * آفتابی را چنینه کی رواست
- (1721) گر نبندی زین سخن تو خلق را * آتشی آید بسوزد خلق را
- (1722) آتشی گر نامدست این دود چیست * جان سیه گشته روان مردود چیست
- (1723) گر همی دانی که یزدان داورست * ژاژ و گستاخی ترا چون باورست
- (1724) دوستی بی خرد خود دشمنی است * حق تعالی زین چنین خدمت غنی ست
- (1725) با کی می گویی تو این با عمّ و خال * جسم و حاجت در صفات ذوالجلال
- (1726) شیر او نوشد که در نشو و نماست * چارق او پوشد که او محتاج پاست
- (1727) ور برای بندهش است این گفت تو * آنکه حق گفت او من است و من خود او
- (1728) آنکه گفت اِنّی مَرَضْتُ لَمْ تُعِدْ * من شدم رنجور او تنها نشد
- (1729) آنکه بی یَسْمَع و بی یُبَصِّر شدهست * در حق آن بنده این هم بیهدهست
- (1730) بی ادب گفتن سخن با خاص حق * دل بمیراند سیه دارد ورق
- (1731) گر تو مردی را بخوانی فاطمه * گرچه یک جنس اند مرد و زن همه
- (1732) قصد خون تو کند تا ممکن است * گرچه خوش خو و حلیم و ساکن است
- (1733) فاطمه مدح است در حق زنان * مرد را گویی بود زخم سنان
- (1734) دست و پا در حقّ ما استایش است * در حق پاکي حقّ آلايش است
- (1735) لَمْ یَلِدْ لَمْ یُولَدْ او را لایق است * والد و مولود را او خالق است
- (1736) هرچه جسم آمد ولادت وصف اوست * هرچه مولودست او زین سوی جوست
- (1737) زانکه از گون و فساد است و مهین * حادث است و مُحَدَّثی خواهد یقین
- (1738) گفت ای موسی دهانم دوختی * وز پشیمانی تو جانم سوختی
- (1739) جامه را بدرید و آهی کرد تفت * سر نهاد اندر بیابانی و رفت
- (مثنوی معنوی، 2 / 1710 – 1739)¹⁵

Musa ve Çoban Hikayesinin Analizi:

Hikayenin Başlığı:

انکار کردن موسی علیه السلام بر مناجات شبان
AK: Musa'nın Allah'ın selamı üzerine olsun-Çobanın Yakarışlarına Karşı Çıkması
AAK: Çobanın münacatına Musa (a.s)'in inkar etmesi.
TM: Çobanın münacatını Musa Aleyhisselam'ın inkar etmesi, yani hoş görmemesi.
AG: Selam olsun ona, Musa'nın çobanın münâcâtını inkar etmesi.

¹⁵ Mevlânâ Celâleddîn Muhammed-Mesnevî-i Ma'nevî (Farsça), c. 1(1-2), Hazırlayanlar: Adnan Karaismailoğlu-Derya Örs, Ankara: Akçağ Yayınları, 2007, Defter: 2, Beyit: 1710-1739.

Burada “Aleyhisselam” kelime grubunu Ahmet Avni Konuk ve Tahirü'l-Mevlevî kaynak dilden olduğu gibi almış ve yabancılaştırarak Türkçeye tercüme etmiştir. Farsça metindeki “Münacat” kelimesini ise Ahmet Avni Konuk, Tahirü'l-Mevlevî ve Abdalbaki Gölpınarlı yabancılaştırma ve öykünme yoluyla Türkçeye tercüme etmiştir. Burada “inkar” fiili de Adnan Karaismailoğlu’nun dışında yine üç çevirmen tarafından öykünme yoluyla tercüme edilmiştir. Tahirü'l-Mevlevî, “inkar etmesi” fiilimsi yapısına “açımla yoluyla çeviri” tekniğinden yararlanarak “yani hoş görmemesi” şeklinde bir açıklama cümlecigi eklemiştir.

Hikayenin Farsça Metni ve Karşılaştırmalı Analizi:

1710 دید موسی یک شبانی را به راه * کو همی گفت ای گزینده اله
AK: Musa yolda bir çobanı gördü; o diyordu: “Ey Allah’ım! Ey Tanrım! (s.335)
AAK: Musa yolda bir çobanı gördü ki, o dedi: Ey Hudâ ey İlâh!
TM: Musa Aleyhisselam yolda bir çobanı gördü ki: “ای خدا و ای اله” diye zikredip duruyordu. ve münacatına şöyle diyerek devam ediyordu.
AG: 1721 Musa yolda bir çoban gördü: A Tanrı, A Allah diyordu”

AAK ve TM “Musa yolda bir çobanı gördü ki, o dedi: Ey Hudâ ey İlâh!” diye yaptığı tercümeyle kaynak dilin dilbilgisi kurallarını da Türkçeye aktarmışlardır hem de “kültürel ödünçleme” yönteminden yararlanarak TM, ای خدا و ای اله kelime grubunun Farsça aslıyla ve AAK ise transliterasyon yoluyla “Ey Hudâ ey İlâh!” şeklinde yazmıştır. TM, “ای خدا و ای اله” ünleminden sonra açıklama yoluyla çeviri tekniğinden yararlanarak “diye zikredip duruyordu. ve münacatına şöyle diyerek devam ediyordu.” şeklinde bir açıklama cümlecigi eklemiştir.

1711 تو کجایی تا شوم من چاکرت * چارقت دوزم کنم شانه سرت
AK: Sen neredesin? Ben hizmetçin olayım. Çarığınızı dikeyim. Başınızı tarayayım.
AAK: Sen neredesin? Tâ ki ben senin kölen olayım! Çarığınızı dikeyim, başınızı tarayım.
TM: Sen neredesin ki hizmetinde bulunayım, çarığınızı dikeyim, başınızı tarayayım.
AG: Neredesin ki kulun olayım senin; çarığınızı dikeyim, saçlarınızı tarayayım senin.

Bu beyitte چاکرت kelimesini Karaismailoğlu “hizmetçin”, AAK “kölen”, Tahirü'l-Mevlevî “hizmetinde”, AG ise “kulun” şeklinde tercüme etmişlerdir. Kaynak dilin kurallarına göre “hizmetçin” olmalıydı. Karaismailoğlu’nun dışındaki üç çevirmen “açıklama yoluyla çeviri” tekniğinden yararlanarak hedef dildeki okuyucunun anlayışını kolaylaştırmak istemişlerdir. Ayrıca AG سرت “başını” kelimesini “saçlarını” şeklinde tercüme etmiştir.

(1712) جامهات شویم شُپشهایت کُشم * شیر پیشت آورم ای محتشم
AK: Elbiseni yıkayayım. Bitlerini öldüreyim. Sana süt getireyim. Ey muhteşem!
AAK: “Elbiseni yıkayım, bitlerini öldüreyim; ey muhteşem, senin önüne süt getireyim!”
TM: “Ey muhteşem ve muazzam olan Allah! Senin elbiseni yıkayayım, bitlerini öldüreyim, önüne süt getireyim.
AG: Elbiseni yıkayayım, bitlerini kırayım senin; A ulular ulusu, süt getireyim, sunayım sana.

AK ve AAK ای محتشم ünlem cümlesini öykünme ve kültürel ödünçleme yöntemiyle “ey muhteşem” diye tercüme etmişler. TM, aynı kelimeyi “kültürel ödünçleme”, “açıklama yoluyla çeviri” ve “ekleme yoluyla çeviri” tekniklerinden yararlanarak “Ey muhteşem ve muazzam olan Allah!” olarak tercüme etmiştir.

(1713) دستکت بوسم بمالم پایکت * وقت خواب آید برویم جایکت
AK: Elçeğinizi öpeyim, ayacağınızı ovayım. Uyku vakti gelince yerini süpüreyim.
AAK: “Senin elçeğinizi öpeyim, senin ayağınızı ovayım; hâb vakti ki gele, senin cây ve hâb-gâhını süpüreyim ve pâk edeyim!”
TM: Elçeğinizi öpeyim, ayakçağınızı ovayım, uyku zaman gelince yatacağın yeri süpüreyim.
AG: Elçeğinizi öpeyim, ayıcıklarını ovayım; uyuma çağına gelince yereceğinizi silip süpüreyim.

Bu beyitte AAK ikinci mısrayı “hâb vakti ki gele, senin cây ve hâb-gâhını süpüreyim ve pâk edeyim!” diye yaptığı tercümeyle kaynak dilin dilbilgisi kurallarını Türkçeye

aktarmış hem de “kültürel ödünçleme” yönteminden yararlanarak “hâb, cây, hâb-gâh” kelimelerini transliterasyon yoluyla yazarak kaynak dilden yararlanmıştır. AG, پایکت “ayakçağın” kelimesini “ayacıkların” şeklinde çoğul yapmış ve برویم “süpüreyim” dilek istek fiilini “ekleme yoluyla çeviri” tekniklerinden yararlanarak “silip süpüreyim” şeklinde tercüme etmiştir.

(1714) ای فدای تو همه بزهای من * ای به یادت هیهی و هیهای من
AK: Ey! Bütün keçilerim sana feda olsun. Ey! Benim hayhuyum senin zikrinledir.
AAK: “Ey Hüdâ, bütün keçilerim sana feda olsun”. Ey Hudâ, benim “hey hey” ve “hay hayım” senin yanındadır!
TM: Ey bütün keçilerim yoluna kurban olası Allah’ım, ey benim هیهی و هیهای diye firakından feryat ettiğim Rabbim”.
AG: Bütün keçilerim feda olsun sana ey andığım zaman hey-heyler, hay-haylar ettiğim.

Bu beyitte AAK “yabancılaştırma” ve “ekleme yoluyla çeviri” tekniğinden yararlanarak kaynak metinde olmayan ama kaynak metnin kültüründe var olan “Hüda” kelimesini birinci ve ikinci mısraların tercümesine eklemiştir. TM de “ekleme yoluyla çeviri” tekniğinden yararlanarak kaynak metinde olmayan “Allah” lafzını tercümesine ilave etmiştir. Ayrıca “kültürel ödünçleme” yöntemiyle هیهی و هیهای deyimini kaynak dildeki aslıyla tercümesine aktarmıştır. Buna ilave olarak ikinci mısrayı “açıklama yoluyla çeviri” tekniğinden yararlanarak “ey benim هیهی و هیهای diye firakından feryat ettiğim Rabbim” diye tercüme etmiştir. AK ve AG’nim çevirileri anlam bakımından biri birine yakındır.

(1715) این نَمَط بیهوده می‌گفت آن شبان * گفت موسی با کی است این ای فلان
AK: O çoban bu tarz boş eyler söylüyordu. Musa “Ey filan! Bu -konuşman-, kiminledir? dedi.
AAK: O çoban bu minvalde boş sözler söylerdi; Musa dedi: “Ey filan, bu kimedir? Açıklama: Yani çoban bu minval üzere cismanilere layık olan boş sözleri Hak hakkında söylerdi. Musa (a.s.) ona dedi ki: “Ey filan, bu söylediğin sözleri kime hitaben söylüyor sun?”

TM: O çoban böyle münasebetsizce söyleniyordu. Musa Aleyhisselam: Çoban; bunları kime söylüyorsun? Diye sordu?”.

AG: O çoban bu çeşit boş sözler söyleyip durmadaydı. Musa a kişi dedi, bu sözleri kime söylüyorsun.

Bu beytin ikinci mısrasında AK, “ekleme yoluyla çeviri” tekniğinden yararlanarak kaynak metinde olmayan “konuşman” kelimesini eklemiştir. TM ve AG, ikinci mısrayı “ekleme yoluyla çeviri” tekniğinden yararlanarak sırasıyla “Musa Aleyhisselam: Çoban; bunları kime söylüyorsun? Diye sordu?” ve “Musa a kişi dedi, bu sözleri kime söylüyorsun” şeklinde tercüme etmişlerdir. Zira kaynak metinde “Musa Aleyhisselam ve çoban” kelimeleri yer almamaktadır.

1716) گفت با آنکس که ما را آفرید * این زمین و چرخ ازو آمد پدید

AK: -Çoban- “Bizi yaratanla; bu yeri göğü yaratanla” dedi.

AAK: Dedi: “O kimseye ki, bizi yarattı; bu yer ve gök ondan zuhura geldi.”¹⁶

TM: “Çoban: Bizi yaratan ve bu yer ile gök, kudretiyle zuhura gelen Allah’a söylüyorum, dedi”.

AG: Çoban bizi yaratan kişiye; hani şu yeryüzüyle gökyüzü, ondan geldi ya dedi.

Bu beytin birinci mısrasında AK, TM ve AG, “ekleme yoluyla çeviri” tekniğinden yararlanarak kaynak metinde olmayan “çoban” kelimesini eklemiştir. AAK, “yabancılaştırma yoluyla çeviri” tekniğinden yararlanarak “O kimseye ki, bizi yarattı; bu yer ve gök ondan zuhura geldi.” şeklinde tercüme etmiş ve kaynak dile ait cümle yapısı kurallarını ve kültürel özelliklerini hedef dile aktarmıştır. TM, “açıklama ve ekleme yoluyla çeviri” tekniklerinden yararlanarak “Çoban: Bizi yaratan ve bu yer ile gök, kudretiyle zuhura gelen Allah’a söylüyorum, dedi”.” diye tercüme etmiştir. Beytin ikinci mısrasında AG, “ekleme yoluyla çeviri” tekniğinden yararlanarak kaynak metinde olmayan “hani” kelimesini eklemiştir.

1717) گفت موسی های بس مُدبّر شدی * خود مسلمان ناشده کافر شدی

¹⁶ Açıklama: Çoban cevaben dedi: “Benim bu sözlerim o kimseye ki, bizi yarattı; bu yer ve gök onun varlığından zuhura geldi” (Mevlâna Celâleddîn Rûmî, *Mesnevî-i Şerif Şerhi* -3, s.475).

AK: Musa dedi: “Hey! Çok talihsiz oldun. Müslüman olmadan kafir oldun. (s. 335)
AAK: Musa dedi: “Hây deli oldun! Müslüman olmamış iken kafir oldun!”
TM: “Musa Aleyhisselam dedi ki: Hey kendine gel, çıldırdın mı? Müslüman olmadan kâfir olmuşsun”.
AG: Musa dedi ki: Eyvahlar olsun: Pek kötü bir hale düşmüşsün; Müslüman olmadan kafir oldun-gitti.

Bu beytin ikinci mısrasını AK, “Müslüman olmadan kafir oldun” şeklinde tercüme etmiş. Bunun yerine “Müslüman olmayıp kafir oldun” şeklinde daha uygun gözüküyor. Beytin birinci mısrasında TM, ikinci mısrasında AG, “ekleme yoluyla çeviri” tekniğinden yararlanarak sırasıyla kaynak metinde olmayan “Aleyhisselam” ve “gitti” kelimelerini eklemiştir.

(1718) این چه ژاژ است این چه کفرست و فُشار * پنبه‌ای اندر دهانِ خود فشار
AK: Bu ne boş sözdür? Bu ne küfür ve heyezandır? Ağzına pamuk tıka.
AAK: Bu ne batıl sözdür, bu ne küfür ve heyazândır! Muhakkak ağzına pamuk tıka. ¹⁷
TM: “Bunlar ne saçma, ne küfür, ne batıl sözlerdir; bunları söylememek için ağzına pamuk tıka!”
AG: Bu ne saçma söz, bu ne küfür, bu ağza alınmayacak laf; ağzına pamuk tıka.

Bu beyitte dört çevirmen de aşağı yukarı birbirine yakın çeviriler yapmışlar ve hedef dilde kendi dönemlerinde kullanılan kelimelerden yararlanmışlardır.

(1719) گندِ کفر تو جهان را گنده کرد * کفر تو دیبایِ دین را ژنده کرد
AK: Senin küfrünün kokusu, dünyayı kokuttu. Senin küfrün dinin ipek kumaşını parçaladı.
AAK: Senin küfrünün pis kokusu cihanı kokuttu; küfrün dinin libasını parça parça etti.
TM: Senin küfrünü kokusu dünyayı kokuttu, senin küfrün din kumaşını eskitti.

¹⁷ Bu tercümenin altında bir açıklama vardır (*Mevlâna Celâleddîn Rûmî, Mesnevî-i Şerif Şerhi -3, s. 475*).

AG: Küfrünün pis kokusu, dünyayı kokuttu; küfrün dinin ipek kumaşını yıprattı.

Bu beyitte, ديبای دين “dinin ipek kumaşı” tamlamasını diğer çevirmenlerden farklı olarak AAK, “dinin libası” şeklinde tercüme etmiş ve “öykünme yoluyla çeviri” metodunu kullanmaya çalışmıştır. Zira hedef metinde tamamen yabancılaştırmaya gitmeden kısa süreli bir yabancılık metne dahil edilmektedir.

1720 چارق و پاتابه لایق مر تراست * آفتابی را چنینه کی رواست

AK: Çarık ve dolak sana layıktır. Bir güneşe böyle şeyler nasıl uygun olur?

AAK: Çarık ve ayak ve dolak sana layıktır; bir güneşe bunun gibiler ne vakit revadır?

TM: Çarık ve dolak sana ve senin gibilere lazımdır. La teşbih bir güneşe bunlar layık olur mu?

AG: Çarık, dolak, sana layık; bir güneşe böyle şeyler layık mı?

Bu beyitte, پاتابه “dolak” kelimesini diğer çevirmenlerden farklı olarak AAK, “ayak ve dolak” şeklinde tercüme etmiş ve “ekleme yoluyla çeviri” metodunu kullanmaya çalışmıştır. TM, “sana” zamirine “senin gibiler” kelime grubunu ve ikinci mısranın başına da “La teşbih” edatını ilave ederek “ekleme yoluyla çeviri” metodunu tercih etmiştir. AK ve AG’nin çevirileri birbirine yakındır.

1721 گر نبندی زین سخن تو خلق را * آتشی آید بسوزد خلق را

AK: Boğazını bu sözlere kapatmazsan, bir ateş gelir, halkı yakar.”

AAK: “Eğer bu sözden ağzını bağlamazsan, bir ateş gelir, halkı yakar!”¹⁸

TM: Eğer bu sözden boğazını bağlamaz, yani, sükut etmezsen Allah tarafından bir ateş gelir ve bütün mahlukatı yakar.

AG: Bu sözden ağzını yummazsan, bir ateş gelir, halkı yakar, yandırır.

Bu beyitte AK, زین سخن kelime grubunu “açıklama ve ekleme yoluyla tercüme” tekniklerinden yararlanarak “bu sözden” yerine “bu sözlere” şeklinde tercüme etmiştir.

¹⁸ Açıklama: Eğer bu batıl sözler ile münacattan vaz geçmez isen, Hak Teala’nın ateş-i gazabı zahir olur ve halkı kahreder! (Mevlâna Celâleddîn Rûmî, Mesnevî-i Şerif Şerhi -3, s.475, b.1717)

AAK, زین kelimesindeki ز harf-i izafesini gerçek anlamı olan “-den” şeklinden yararlanarak زین سخن kelime grubunu “bu sözden” şeklinde tercüme etmiştir. TM, “açıklama ve ekleme yoluyla tercüme” tekniğinden yararlanarak “yani, sükut etmezsen Allah tarafından, bütün” kelimelerini ilave etmiştir. AG, “ekleme yoluyla tercüme” tekniğinden yararlanarak “yandırır” fiilini eklemiştir.

1722) آتشی گر نامدست این دود چیست * جان سیه گشته روان مردود چیست
AK: Bir ateş gelmemişse bu duman nedir? Kararmış can, kovulmuş ruh nedir?
AAK: Eğer bir ateş gelmemiş ise bu duman nedir? Can kara olmuş, revân-ı merdûd nedir? ¹⁹
TM: Eğer gazab ve kahr ateşi gelmediyse ağzından çıkan bu küfür dumanı nedir? Canın kararmış ve merdud olmuş, sebebi nedir?
AG: Zaten ateş gelmiş; gelmemişse bu duman ne? Can kararmış, ruh kovulmuş; bu neden?

Bu beyitte AAK, “kültürel ödünçleme” yöntemiyle “revân-ı merdûd” tamlamasını kaynak metinden hedef metne tercüme etmeden transliterasyon yaparak vermiştir. TM, “ekleme yoluyla çeviri” tekniğinden yararlanarak “gazap, kahr, küfür, sebep” kelimelerini eklemiştir. Ayrıca “merdud” kelimesini hedef dile çevirmeden “kültürel ödünçleme” tekniğinden yararlanmış ve transliterasyon yaparak vermiştir. AG, “ekleme yoluyla çeviri” tekniğinden yararlanarak “zaten, gelmiş” kelimelerini eklemiştir.

1723) گر همی‌دانی که یزدان داورست * ژاژ و گستاخی ترا چون باورست
AK: Allah’ın âdil olduğunu biliyorsan, saçmalama ve küstahlığın nasıl bir imandır?
AAK: Eğer Hakk’ın hâkim-i âdil olduğunu biliyor isen, batıl söz ve edepsizlik sana nasıl layıktır?”
TM: Allah’ın hâkim olduğunu biliyorsun bu münasebetsizlik ve terbiyesizlik sana nasıl lâyük oluyor.
AG: Tanrı’nın her şeye gücü yeter bir adalet sahibi olduğunu biliyorsan bu saçma sözler nedir, bu küstahlık ne? Nasıl inanılır herzelerine senin?

¹⁹ Bu tercümenin altında bir açıklama vardır (Mevlâna Celâleddîn Rûmî, *Mesnevî-i Şerif Şerhi* -3, s.476).

Bu beyitte AAK, “ekleme yoluyla çeviri” tekniğinden yararlanarak “hâkim” kelimesini eklemiştir. TM, “ekleme ve çıkarma” tekniklerini bir arada kullanarak “adil” kelimesini çıkarmış ve yerine “hâkim” kelimesini kullanmıştır. AG, açıklama ve ekleme tekniğinden yararlanarak çevirisine ve beyti açıklarcasına “her şeye gücü yeter, nasıl inanılır herzelerine senin?” açıklama cümlelerini eklemiştir.

1724) دوستي بی‌خرد خود دشمنی است * حق تعالی زین چنین خدمت غنی ست
AK: Akılsız bir dost, bizzat bir düşmandır. Yüce Hakk’ın bu tür hizmete ihtiyacı yoktur.
AAK: Akılsızın dostluğu muhakkak düşmanlıktır; Hak Teala böyle hizmetten ganidir.
TM: Delinin dostluğu, hakikatte düşmanlıktır. Hak Teâlâ öyle bir hizmetten müstağnidir, bu suretle zikredilmeğe muhtaç değildir.
AG: Akılsız dost, bir düşmandır; yüce Tanrı, bu çeşit kulluk istemez.

AAK, ikinci mısra da “Hak Teâlâ, ganidir” kelimelerini “kültürel ödünçleme” yöntemiyle kaynak metinden erek dile tercüme etmeden transliterasyon yaparak vermiştir. TM, “öykünme yoluyla tercüme” tekniğini kullanarak “ihtiyacı yok, zengin, muhtaç değil” anlamlarına gelen غنی kelimesini ilk önce “müstağni” olarak çevirmiştir. Daha sonra ikinci mısrayı açıklama tekniğinden yararlanarak “bu suretle zikredilmeğe muhtaç değildir” şeklinde tekrar açıklamıştır. AG, ikinci mısra da “hizmet” anlamına gelen خدمت kelimesini “kulluk” kelimesiyle tercüme etmiştir. Aslında AG’nin babasının Azerbaycan’da Gence şehrinde Gökçay bucağına bağlı Gülpınar köyünden, şimdiki Şeki ilçesinin Göybulak köyünden olduğu dikkate alınırsa kendisinde Azerbaycan Türkçesinin dil özelliklerinin bulunması mümkündür.²⁰ Zira Azerbaycan Türkçesinde “kulluk” kelimesi “hizmet” anlamında da kullanılmaktadır. Böylece çeviride mahalli veya bölgesel dilin çevirmenin yaptığı çevirideki yansımasını görmekteyiz. Ayrıca AG, bu beytin ikinci mısrasında “çıkarma yoluyla tercüme” tekniğinden yararlanarak غنی kelimesini hiç tercüme etmemiştir.

1725) با کی می‌گویی تو این با عمّ و خال * جسم و حاجت در صفات ذوالجلال
AK: Sen bunu kime söylüyorsun? Amcana, dayına mı? Cisim ve ihtiyaç, yücelik sahibinin

²⁰ Ömer Faruk Akün, “Gölpınarlı, Abdülbaki”, *TDVİA*, c. 14, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996, s. 146.

sıfatlarında olur mu?
AAK: “Sen bunu kime söylüyorsun, cismi ve hâceti sıfat-ı Zü’l-Celâl hakkında amcana, dayına mı?” ²¹
TM: Bu sözleri amcana mı, dayına mı, kime söylüyorsun? Cismaniyet ve ihtiyaç Allah Zül’celâlin sıfatı olur mu?
AG: Kime söylüyorsun bu sözleri? Amcana, dayına mı? Cisim sahibi olmak, bir şeye muhtaç olmak, ululuk sahibi Tanrı sıfatları arasında var mı?

AAK, “yücelik sahibinin sıfatları” anlamına gelen “sıfat-ı zü’l-celâl” tamlamasını “kültürel ödünçleme” tekniğinden yararlanarak erek dile çevirmeden ve transliterasyon yaparak vermiştir. TM, “cisim” anlamına gelen جسم kelimesini “yabancılaştırma” tekniğinden yararlanarak “cismaniyet” olarak tercüme etmiştir. AG, ekleme tekniğinden yararlanarak “Tanrı” kelimesini eklemiştir.

(1726) شیر او نوشد که در نشو و نماست * چارق او پوشد که او محتاج پاست
AK: Sütü, büyüyüp gelişmekte olan içer; çarığı ayağa muhtaç olan giyer.
AAK: Sütü neşv ü nemada olan içer, çarığı ayağa muhtaç olan giyer.
TM: Neşv ü nümaya ihtiyacı olan süt içer, ayağa muhtaç olan da çarık giyer.
AG: Sütü, gelişip yetişme çağında olan içer; çarığı ayağa muhtaç olan giyer.

AAK ve TM, “kültürel ödünçleme” tekniğinden yararlanarak “büyüyüp gelişme” anlamında olan “neşv ü nema” kelimelerini hedef dile çevirmeden ve transliterasyon yapmışlardır. AG, “açıklama” tekniğinden yararlanarak “de, da” anlamında olan در harf-i izafesini “çağında” olarak tercüme etmiştir.

(1727) ور برای بندهش است این گفتِ تو * آنکه حق گفتِ او من است و من خود او
AK: Senin bu dediğin, Hakk’ın, “O, bendir ve ben de o” dediği kul içinse,
AAK: “Ve eğer senin bu sözün bende için ise, odur ki, Hak “O Ben’dir ve Ben de oyum!” dedi!” ²²

²¹ Bu tercümenin altında bir açıklama vardır (Mevlâna Celâleddîn Rûmî, *Mesnevî-i Şerif Şerhi* -3, s.476).

TM: “Ey çoban; senin bu sözlerin, hakkında Allah’ın (O ben’im, ben O’yum) dediği bir kul için ise”;

AG: Yook, bu sözlerin onun has kulu içinse... Hani Tanrı, O benimdir dedi, ben de onunlayım zaten.

Burada AK ve TM, 1727, 1728 ve 1729. beyitleri her beytin tercümesi kendi altında olmak üzere bir konu bütünlüğü içerisinde tek cümle halinde hedef dile tercüme etmeye çalışmışlardır. AAK, “ben, kul” anlamlarına gelen بندہ kelimesini “kültürel ödünçleme” tekniğinden yararlanarak transliterasyon yaparak “bende” şeklinde yazmıştır. TM, ayrıca “ekleme yoluyla çeviri” tekniğinden yararlanarak birinci mısranın başına “Ey çoban” ünlemini ilave etmiştir. AG da yine aynı metotla “zaten” belirtecini eklemiştir.

(1728) آنکه گفت ای مَرَضْتُ لَمْ تَعُدْ * من شدم رنجور او تنها نشد

AK: “Ben hastalandım, halimi sormadın; ben hastalandım; o, yalnız hastalanmadı” dediği,

AAK: “Odur ki, “Ben hasta oldum, beni iyâdet etmedin. Ben hasta oldum ve o yalnız olmadı”.²³

TM: Yine o kul için ise ki Allah, onun hakkında: (Ben hastalandım da ibadet etmedim, yalnız o hastalanmadı, ben de hasta oldum) dediği abd-i hâsı ise” (s. 552, b. 5687)

AG: “O kul için, “Hastalandım da ne diye halimi-hatırımı sormadın”; ben hastalandım, yalnız o hastalanmadı dedi.

AAK, “halimi sormadın, ziyaret etmedin” anlamına gelen لَمْ تَعُدْ fiilini yabancılaştırma tekniğinden yararlanarak “iyâdet etmedin” şeklinde, TM ise “da ibadet etmedim” şeklinde tercüme etmiştir. TM, ayrıca açıklama ve ekleme tekniğinden yararlanarak “yine o kul için ise ki Allah, onun hakkında” cümlesini eklemiş ve ayrıca yabancılaştırma ve ekle yöntemiyle “dediği abd-i hâsı ise” kelime grubunu eklemiştir. Zira beyitte “özel kulu”

²² Açıklama: Ey çoban senin bu sözün Allah Teala’nın öyle bir kulu için olsa ki, Hak Teala onun hakkında “O bendir ve ben de oyum” buyurdu. Mevlâna bu anlamadaki açıklamalarını Divân-ı Kebir’de şu beyit ile dile getirmektedir:

من او شدم او من شد او جان و دلم تن شد * پیوسته چرا باشد این ناله و افغانم

“Ben O oldum, O da ben oldu; O canım ve kalbim, benim oldu. O halde bu nâle ve efganım niçin devam edip durur?”. (Mevlâna Celâleddîn Rûmî, Mesnevî-i Şerif Şerhi -3, s.476-477).

²³ Açıklama: O öyle bir kuldur ki, Hak Teala onun hakkında, “Ben hasta oldum, beni ziyaret edip hatırımı sormadın. Hasta olan yalnız o kulun değil idi; Ben de onunla hasta oldum.” (Mevlâna Celâleddîn Rûmî, Mesnevî-i Şerif Şerhi -3, s.477-478).

anlamında “abd-i hâsı” tamlaması veya onun karşılığı olan bir kelime yoktur. AG, ekleme yoluyla “o kul için” zarfını eklemiş ve eşdeğerlik metodundan yararlanarak لَمْ تَعُدْ fiilini “halimi-hatırımı sormadın” şeklinde tercüme etmiştir.

(1729) أَنكِهِ بِي يَسْمَعُ وَ بِي يُبْصِرُ شَدَهْست * در حقِ آن بنده این هم بیهدهست
AK: “Benimle iştir ve benimle görür” olan kulun hakkında da beyhudedir.
AAK: “Odur ki, Benim ile iştir ve Benim ile görür olmuştur; o bendenin hakkında da bu beyhudedir!”. ²⁴
TM: Hakkımda benimle işidir, benimle görür buyrulan kul için ise onun hakkında bile fâidesizdir. ²⁵
AG: “Benimle duyar, benimle görür” bir hale gelmiştir o; böyle olunca o kula da böyle sözler söylemen boş.

AK ve AAK, bu beytin ikinci mısrasında “kültürel ödünçleme” tekniğiyle “beyhude” kelimesini ve yine AAK, “bende” kelimesini transliterasyon yaparak kullanmışlardır. AAK, birinci mısranın erek dile çevirisinde “yabancılaştırma” tekniğini kullanarak kaynak dilin cümle yapısına göre çeviri yapmıştır. TM, açıklama ve ekleme tekniğinden yararlanarak ve kaynak metinde olmayan “hakkımda, buyrulan, için” gibi kelimeleri ilave etmiştir. AG da açıklama ve ekleme tekniğinden yararlanarak ve kaynak metinde olmayan “bir hale, gelmiştir, o, böyle olunca, da böyle, sözler, söylemen” gibi kelimeleri fazladan kullanmıştır.

(1730) بِي ادب گفتن سخن با خاص حق * دل بمیراند سیه دارد ورق
AK: Hakk’ın has kuluyla edepsizce konuşmak, gönlü öldürür, yaprağı karartır.
AAK: Hakk’ın hassına bî-edeb söz söylemek, kalbi öldürür, varakı siyah tutar.
TM: Allah’ın has kullarına, sevgili kullarına edepsizce söz söylemek, kalbi öldürür, defter-

²⁴ Bu tercümenin altında geniş bir açıklama vardır (*Mevlâna Celâleddîn Rûmî, Mesnevî-i Şerîf Şerhi -3, s.478*).

²⁵ Bu tercümenin altında geniş bir açıklama vardır (Tahir’ül-Mevlevî, *age*, s.552-553). TM’de bu beyitten sonra aşağıdaki Farsça beyit ve Türkçe tercümesi ve şerhi de yer almaktadır: (Tahir’ül-Mevlevî, *age*, s.553-554).

کرجه قرآن از لب پیغمبرست * هرکه گوید حق نگفت او کافرست

“Kur’ân Lisan-ı Peygamberi”den sudur etmekle beraber, her kim onu Hak söylemedi, Allah kelâmı değildir diyecek olursa o kâfirdir. (Tahir’ül-Mevlevî, *age*, s. 553, b. 5689)

i a'mâli karartır". Meselâ:

AG: Tanrı hâsına edepsiz bir söz söylemek, gönlü öldürür, yaprağı karartır, sörpütür.

AK ve TM, yabancılaştırma ve açıklama tekniğinden yararlanarak “has” kelimesini “has kul/lar” şeklinde tercüme etmişlerdir. AAK, yabancılaştırma tekniğiyle “has” kelimesini olduğu gibi ve kültürel ödünçleme tekniğiyle “bî-edeb” ve “varak” kelimelerini transliterasyon yoluyla kullanmıştır. TM, açıklama ve ekleme tekniğinden “sevgili kullarına” sıfat tamlamasını ilave etmiştir. TM ayrıca “kağıt yaprak” anlamındaki ورق kelimesini “hesap defteri” anlamında “defter-i a'mâl” tamlaması şeklinde çevirerek kültürel yabancılaştırma tekniğinden yararlanmıştır. AG, ekleme yoluyla çeviri tekniğinden yararlanarak “sörpütür” fiilini kullanmıştır.

(1731) گر تو مردی را بخوانی فاطمه * گرچه یک جنس اند مرد و زن همه

AK: Erkek ve kadın hep aynı cinsten olsalar da sen, bir adamı “Fatma” diye çağırırsan,

AAK: Eğer sen bir erkeğe “Fatıma!” çağırır isen, gerçi erkek ve kadın hep bir cinstendir.

TM: Eğer sen bir erkeğe Fatıma diyecek olursan, erkek ve kadınların hepsi insan cinsinden olmakla beraber”;

AG: Sen, bir erkeği Fatıma diye çağırırsan... Erkek kadın bir cinstendir ama

Burada AK, TM ve AG 1731 ve 1732. beyitleri her beytin tercümesi kendi altında olmak üzere bir konu bütünlüğü içerisinde tek cümle halinde hedef dile tercüme etmeye çalışmışlardır. AAK ise bu beytin tercümesini bu beytin altında tamamlamıştır.

(1732) قصد خون تو کند تا ممکن است * گرچه خوشخو و حلیم و ساکن است

AK: Bu adam güzel huylu, sabırlı ve sakın olsa da mümkün olduğunca senin kanını dökmeye çalışır.

AAK: Her ne kadar iyi huylu ve halim ve sakın olsa da mümkün oldukça senin kanına kasteder.²⁶

TM: “O kimse iyi huylu, halim, selim ve sakın iken, imkanını bulsa seni öldürmeye

²⁶ Açıklama: Erkeği kadın ismiyle çağırdığın vakit, kabul etmeyip hiddet eder. (Mevlâna Celâleddîn Rûmî, Mesnevî-i Şerif Şerhi -3, s. 479).

kasteder”.
AG: Elinden gelirse kanına kasteder senin; huyu hoş, yumuşak, öfkelenmez bile olsa böyledir bu.

AK, “kanını döker, kanına kasteder” yerine “kanını dökmeye çalışır”, TM ise “öldürmeye kasteder” diyerek “açıklama” tekniğinden yararlanmışlardır. AG, “böyledir bu” diye bir onay kelimesi eklemiştir.

(1733) فاطمه مدح است در حق زنان * مرد را گویی بود زخم سنان
AK: Fatma, kadınlar hakkında övgüdür; adama söylersen mızrak yarası olur.
AAK: Fatıma, kadınların hakkında medihtir; eğer erkeğe söylersen mızrak darbesi olur.
TM: Fatıma ismi kadınlar arasında medihtir. Fakat erkeğe söylersen onun için mızrak yarası olur. ²⁷
AG: Fatıma, kadınlar için övüştür; erkeğe söyledin mi, mızrak yarası olur.

AAK ve TM, “öykünme yoluyla çeviri” tekniğinden yararlanarak “övgü” anlamına gelen “medih” kelimesini transliterasyon yaparak kullanmışlardır. TM ekleme yoluyla “onun için” edatından yararlanmıştır.

(1734) دست و پا در حق ما استایش است * در حق پاکی حق آیش است
AK: El ve ayak bizim hakkımızda övmedir; Hakk’ın pak oluşu hakkındaysa çirkin sözdür.
AAK: El ve ayak bizim hakkımızda medihtir; Hakk’ın hassasiyeti hakkında âlâyîşidir.
TM: El ve ayak bizim hakkımızda medihtir. Çünkü eli ayağı olan kimse çolak ve topal değil demektir. Fakat bu gibi şeylerden müstağni olan Allah’a karşı hürmetsizliktir. ²⁸
AG: El-ayak sahibi demek, bizim için övüştür; fakat Tanrı’nın arılığına karşı yersiz bir laftır.

AK, “öykünme yoluyla çeviri” tekniğinden yararlanarak “arı, temiz” anlamlarına gelen “pak” kelimesini transliterasyon yaparak kullanmıştır. AAK ve TM, “öykünme

²⁷ Bu tercümenin altında geniş bir açıklama vardır (Tahir’ül-Mevlevî, *age*, s.555).

²⁸ Bu tercümenin altında geniş bir açıklama vardır (Tahir’ül-Mevlevî, *age*, s. s.555-556).

yoluyla çeviri” tekniğinden yararlanarak “övgü” anlamına gelen “medih” kelimesini transliterasyon yaparak kullanmışlardır. AAK, yabancılaştırma tekniğinden yararlanarak “çirkin, noksan, hoş olmayan, yersiz” anlamlarına gelen آليش kelimesini kaynak metinden hedef dile yapılan çeviride transliterasyon yaparak “âlâyiş” şeklinde kullanmıştır. TM, kaynak metnin çevirisinde tamamen “açıklama” ve “ekleme” tekniğinden yararlanmıştır. İkinci mısradaki AK ve AAK “öykünme yoluyla çeviri” tekniğinden yararlanarak “Allah, Tanrı” anlamlarına gelen حق kelimesini transliterasyon yaparak “Hakk” şeklinde kullanmışlar. Aynı kelimeyi TM, “Allah” ve AG ise “Tanrı” olarak yazmıştır.

(1735) لَمْ يَلِدْ لَمْ يُولَدْ اَوْ رَا لَاقِىَ اَسْت * وَالِدٌ وَّ مَوْلُودٌ رَا اَوْ خَالِقٌ اَسْت
AK: “Doğurmadı, doğrulmadı” ²⁹ ona layıktır. Baba ve oğulun yaratıcısı, odur.
AAK: “Doğmadı, doğrulmadı!” O’na layıktır; doğurana ve doğrulmuşu O yaratıcıdır.
TM: (Lem yelid ve lem yelûd) sıfatları ona layıktır. Babanın da oğlun da hakkı odur. ³⁰
AG: Ona “Doğmaz, doğurmaz” denmesi yaraşır. Babayı da yaratan odur, anayı da.

Bu beyitte “Doğuran ve doğrulan” anlamlarında olan والد و مولود kelimelerini AK ve TM, “baba ve oğul”; AG, “baba ve ana”, AAK ise “doğuran ve doğrulmuş” şeklinde çevirmiştir. TM, “Doğurmadı, doğrulmadı” anlamındaki لَمْ يَلِدْ لَمْ يُولَدْ ayetini yabancılaştırma ve kültürel ödünçleme tekniğiyle transliterasyon yaparak “Lem yelid ve lem yelûd” şeklinde kullanmıştır.

(1736) هَرَّجَه جَسْمِ اَمَدٍ وَّلَادَتٍ وَصَفٍ اَوْسَتْ * هَرَّجَه مَوْلُودَسَتْ اَوْ زَيْنِ سَوَى جَوْسَتْ
AK: Doğmak, cismi bulunanın özelliğidir. Doğrulmuş olan, ırmağın bu tarafındandır.
AAK: Her ne ki cisim geldi, vilâdet onun vasfıdır; her ki mevlüddür, o ırmağın bu tarafındandır.
TM: Her ne ki cisimdir, doğum onun vasfıdır. Doğmuş olan her ne varsa o ruh nehrinin bu tarafındandır. ³¹
AG: Doğmak cisim olanın sıfatıdır; doğan, suyun bu yanındadır.

²⁹ Kur’ân-ı Kerim, İhlas, Ayet: 3.

³⁰ Bu tercümenin altında geniş bir açıklama vardır (Tahir’ül-Mevlevî, age, s. 556-558).

³¹ Bu tercümenin altında geniş bir açıklama vardır (Tahir’ül-Mevlevî, age, s. 558).

Bu beyitte AAK, “Doğmak” anlamındaki ولادت kelimesini “doğan, doğrulmuş” anlamındaki مولود kelimesini yabancılaştırma tekniğiyle transliterasyon yaparak “vilâdet” ve “mevlüd” şeklinde kullanmıştır. Ayrıca yabancılaştırma işlemini hedef metine tercüme esnasında kaynak dile ait dilbilgisi kuralları ve kültürel özellikler ile de kullanmıştır.

(1737) زانکه از گون و فساد است و مهین * حادث است و مُحَدَّثی خواهد یقین
AK: Çünkü o, olma ve bozulma alemindendir; acizdir. Sonradan olmadır; kesin olarak bir yaratan ister.
AAK: Zira ki kevn ü fesâddandır ve zaîftir ve hadistir ve muhakkak bir muhdis ister.
TM: Çünkü mevlûd olanlar, şu kevn ü fesâd yani, (olup-bozulma) alemindendir ve hadistir, yani sonradan meydana gelmedir. Her hadis ise mutlaka bir muhdis ister. Yani sonradan olan için bir oldurucu lazımdır. (Çoban Musa Aleyhisselamın bu sözlerini işitince):
AG: Çünkü o, oluş-bozuluş âlemindendir, aşağılıktır: sonradan olmadır, elbette onu bir meydana getiren vardır.

Bu beyitte AAK ve TM, “âlem” anlamındaki کون (kevn), “bozulma” anlamındaki فساد (fesad), “sonradan olma” anlamındaki حادث(hadis), “yaratan” anlamındaki مُحَدَّث (muhdis) kelimelerini yabancılaştırma tekniğiyle transliterasyon yaparak “kevn”, “fesad”, “hadis” ve “muhdis” şeklinde kullanmıştır. AAK, yabancılaştırma tekniğinden hedef metne tercüme esnasında cümle kuruluşunda kaynak dile ait dilbilgisi kurallarını kullanmıştır. Bu beyitte TM, açıklama ve ekleme yoluyla çeviri tekniğinden çok fazla yararlanmıştır. Zira çeviri bir şerh ve yorumlamaya dönüşmüştür. Belki de burada erek dilin okuyucusunda istenilen heyecanı yakalamak istemiştir ama tam anlamıyla “eşdeğerlik” gözükmemektedir. AK ve AG’de “eşdeğerlik” daha fazla hissedilmektedir.

(1738) گفت ای موسی دهانم دوختی * وز پشیمانی تو جانم سوختی
AK: -Çoban- “Ey Musa! Ağzımı diktin. Pişmanlıkla sen canımı yaktın” dedi.
AAK: “Dedi “Ey Musa ağzımı diktin ve sen pişmanlıktan canımı yaktın!”
TM: “Dedi ki: Ey Musa! Sen ağzımı diktin, yâni sukûta mecbur ettin. Beni perişan bir hale getirdin ve canımı yaktın”.

AG: Çoban, ey Musa dedi; ağzımı diktin, bağladın, pişmanlıktan canımı yaktın, yandırdın.

Bu beyitte AK, “ekleme” metodundan yararlanarak “çoban” kelimesini ilave etmiştir. TM, açıklama ve ekleme yoluyla çeviri tekniğinden yararlanmıştır. AG, “ekleme” metodundan yararlanarak “diktin” anlamındaki دوختی kelimesine “bağladın” anlamını da ilave etmiştir. Ayrıca سوختی kelimesinin “yaktın ve yandırdın” şeklinde her iki anlamını da bir arada kullanmıştır.

(1739) جامه را بدرید و آهی کرد تفت * سر نهاد اندر بیابانی و رفت

AK: Elbisesini parçaladı, yanık bir ah çekti. Çöle yönelip gitti.

AAK: Elbisesini yırttı ve hararetli bir “Âh” etti; bir sahraya koydu ve gitti.³²

TM: Çoban elbisesini yırttı ve hararetli bir ah çekti. Ondan sonra çöle teveccüh ederek gitti.

AG: Elbisesini yırttı, yana-yakıla bir ah etti; başını aldı, çöllerin yolunu tuttu.

Bu beyitte TM, “ekleme” metodundan yararlanarak “çoban” kelimesini ilave etmiştir.

Sonuç

Dinî ve tasavvufî metinlerin öğreticiliğinin ve mesajlarının insanlara ulaşmasındaki önemi ve faydası göz önüne alındığında kaynak dil veya metinden erek dile, yani tercüme edilecek dilin okuruna kendi kültürüne ve konumuna uygun bir çeviri yaklaşımı veya anlayışı sunulmak istenmiş ve çeviride “biçimsel eşdeğerlilik” yerine çevirinin okur üzerindeki etkisine ve faydasına daha çok önem verilmiştir.

AK çevirisinde daha çok kaynak metne bağlı kalarak hedef metne çeviri yapmaya çalışmıştır. Beyitlerde işaret edilen ayetleri zaman zaman dipnotta göstermiştir. Yapılan bu çalışmada çevirmenlerin genel çeviri tekniklerini kullanma durumları şu şekilde özetlenebilir:

AK, bir yerde eşdeğerlik, bir yerde yabancılaşma üç yerde öykünme, iki yerde kültürel ödünçleme, iki yerde açıklama, dört yerde ekleme çeviri tekniklerinden yararlanmıştır.

³² Mevlâna Celâleddîn Rûmî, *Mesnevî-i Şerif Şerhi* -3, s. 474-480.

AKK, on yerde yabancılaştırma, altı yerde öykünme, on yerde kültürel ödünçleme, iki yerde açıklama ve üç yerde ekleme çeviri tekniklerini tercih etmiştir.

TM, altı yerde yabancılaştırma, dört yerde öykünme, altı yerde kültürel ödünçleme, on üç yerde açıklama, on dokuz yerde ekleme ve bir yerde çıkarma çeviri tekniklerini kullanmıştır.

AG, iki yerde eş değerlik, bir yerde yabancılaşma, bir yerde öykünme, dört yerde açıklama, on üç yerde ekleme ve bir yerde çıkarma teknikleri ile tercüme yapmıştır.

Bu sonuçlara göre AKK, on yerde yabancılaştırma ve kültürel ödünçle çeviri tekniklerini kullanmada en önde gözükmektedir. TM'nin, on üç yerde açıklama çeviri tekniğinden yararlanmada ve AG'nın on üç yerde ekleme çeviri tekniğini tercih etmede en önde oldukları tespit edilmiştir.

Kaynak metinden erek dile çeviride AK'nin hem kelime sayısı bakımından, hem cümle yapısı bakımından hem de hedef metnin okuyucusunda uyandırdığı etki bakımından daha anlaşılır olduğu gözlemlenmiştir.

Kaynakça

Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli, Hazırlayanlar: Ali Özek, Hayrettin Karaman, Ali Turgut, Mustafa Çağrııcı, İbrahim Kâfi Dönmez, Sadrettin Gümüş, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993.

Akûn, Ömer Faruk, "Gölpınarlı, Abdülbaki", *TDVİA*, c. 14, İstanbul: 1996, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s.146-149.

Göktürk, Akşit, *Çeviri: Dillerin Dili-Bütün Yapıtları İnceleme*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 9. Baskı, 2011.

Gölpınarlı, Abdülbaki, *Mesnevî Tercümesi ve Şerhi, I-II*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1990.

Koller, Werner, *Einführung in die Übersetzungs-wissenschaft*, Heidelberg: Quelle & Meyer Verlag, 2. Auflage, 1982.

Koller, Werner, *Einführung in die Übersetzungs-wissenschaft*, Tübingen & Basel: A. France Verlag, 8. Auflage, 2011.

Mevlâna Celâleddîn Rûmî, Mesnevî, cilt 1(1-2), Hazırlayan: Adnan Karaismailoğlu, Konya: T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, 2014.

Mevlânâ Celâleddîn Muhammed-Mesnevî-i Ma'nevî (Farsça), c.1-6, Hazırlayanlar: Adnan Karaismailoğlu-Derya Örs, Ankara: Akçağ Yayınları, 2007.

Mevlâna Celâleddîn Rûmî, Mesnevî-i Şerif Şerhi -3, Tercüme ve Şerh: Ahmet Avni Konuk, Hazırlayanlar: Osman Türer- Mustafa Tahralı- Sâfî Arpaguş, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2011.

Suçin, Mehmet Hakkı, *Öteki Dilde Var Olmak- Arapça Çeviride Eşdeğerlilik*, İstanbul: Say yayınları, 2. Baskı, 2013.

Tahir'ül-Mevlevî, *Mevlânâ- Mesnevî Şerhi, cilt II- Kitap II*, İstanbul: Şâmil Yayınevi, ty.

Yücel, Faruk, *Tarihsel ve Kuramsal Açıdan Çeviri Edinim*, Ankara: Dost Kitabevi, 2007.